

ZAPEWNIENIE CIĄGŁOŚCI KSZTAŁCENIA INTEGRACYJNEGO W BEŁCHATOWIE

Elwira Antońska

Spis treści

Wstęp	2
1. Cele strategiczne Miasta Bełchatowa w zakresie oświaty	3
2. Historia kształcenia integracyjnego.....	5
3. Kształcenie integracyjne w szkołach i przedszkolach po roku 2004	8
4. Ocena funkcjonowania oddziałów integracyjnych.....	17

Wstęp

Miasto Bełchatów prowadząc, jako gmina, dziewięć przedszkoli samorządowych, osiem szkół podstawowych i pięć gimnazjów zapewnia warunki do nauczania, wychowania i opieki dla dzieci w wieku od 3 do 16 roku życia. Zapewniając funkcjonowanie, w związku z porozumieniem z 1999 roku z Powiatem Bełchatowskim, III Liceum Ogólnokształcącemu (IIILO) stwarza Miasto warunki do nauki dla młodzieży w wieku od 16 do 19 roku życia. Wśród prowadzonych przez Miasto jednostek oświatowych na wyróżnienie, ze względu na oferowane formy kształcenia, zasługują: Integracyjne Przedszkole Samorządowe nr 3 (IPS3), Szkoła Podstawowa nr 1 im. Stanisława Jachowicza z oddziałami integracyjnymi (SP1), Szkoła Podstawowa nr 8 im. Jana Brzechwy z oddziałami integracyjnymi (SP8), Szkoła Podstawowa nr 13 im. UNICEF z oddziałami integracyjnymi (SP13), Publiczne Gimnazjum nr 1 im. Szarych Szeregów z oddziałami integracyjnymi (PG1), Publiczne Gimnazjum nr 5 im. Mikołaja Kopernika z oddziałami integracyjnymi (PG5).

W jednostkach tych, co sugerują nazwy, funkcjonują oddziały integracyjne, w których uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego uczą się razem z pozostałymi uczniami. Układ jednostek zapewnia ciągłość kształcenia integracyjnego, dając dzieciom możliwość rozwijania na kolejnym etapie edukacyjnym umiejętności zdobytych na szczeblu niższym. W roku 2011/2012 kształceniem w 22 oddziałach integracyjnych objętych jest 87 dzieci niepełnosprawnych i 317 dzieci zdrowych. Od 1 września 2012 roku Miasto planuje utworzyć pierwszy oddział integracyjny w III LO. Zauważyć należy, że rozwój sieci oddziałów integracyjnych w jednostkach Bełchatowa nie stworzył zagrożenia dla istnienia

w Mieście Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego (SOSW) prowadzonego przez Powiat. Funkcjonujące w obrębie Ośrodka szkoły specjalne, dzięki internatowi i codziennemu dowożeniu części uczniów, obejmują naukę uczniów głównie spoza Miasta. Mieszkańcy Bełchatowa mają natomiast zapewniony komfort wyboru formy kształcenia swych niepełnosprawnych dzieci.

Dalsza część opracowania – rozdziały II, III, IV – opisując proces wyznaczania priorytetów w zakresie polityki edukacyjnej Miasta, współpracę społeczności lokalnej przy tworzeniu pierwszego oddziału integracyjnego i rozwój sieci oddziałów integracyjnych po roku 2004, wskazuje, jak doszło do stworzenia w Mieście tak dogodnej sytuacji w zakresie nauczania, wychowania i opieki nad dziećmi niepełnosprawnymi. Rozdziały V i VI zawierają ocenę funkcjonowania oddziałów integracyjnych oraz sugerowane etapy działań przy podejmowaniu decyzji o tworzeniu takich oddziałów.

1. Cele strategiczne Miasta Bełchatowa w zakresie oświaty

Kierunki działań władz samorządowych w zakresie usług edukacyjnych wyznaczają postanowienia kolejnych uchwał Rady Miejskiej, zatwierdzających strategię rozwoju Miasta. Nie ma bowiem w Mieście odrębnej strategii oświatowej. Pierwsza w dziejach Miasta „Strategia Rozwoju”, przyjęta uchwałą z 2001 r. zobowiązywała Zarząd Miasta, w zakresie edukacji publicznej, do działań służących podniesieniu poziomu wykształcenia i kwalifikacji mieszkańców poprzez zwiększenie dostępu młodzieży do różnych form kształcenia, rozwój szkolnictwa dla dorosłych, wspieranie inicjatyw służących podniesieniu sprawności fizycznej, opracowanie programów wychowawczo-kulturalnych dla szkół. Ogólnie sformułowany cel strategiczny i zadania realizacyjne pozwalały wprowadzić na prowadzenie kształcenia integracyjnego, ale jednoznacznie wskazywały, iż kształcenie to nie było przedmiotem zainteresowania ówczesnych władz.

W zmienionej uchwałą Rady Miejskiej z 2004 roku „Strategii Rozwoju na lata 2004 – 2008” określono dwa cele strategiczne a osiągnięcie drugiego z nich „II. Wysoka jakość życia

w mieście” wiązało się m.in. z celem głównym „II.4. Wysoka jakość kształcenia”. Cel ten wyznaczał z kolei trzy, następujące cele operacyjne:

II.4.1. Poprawa warunków edukacji oraz wychowania dzieci i młodzieży,

II.4.2. Dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy,

II.4.3. Zapewnienie dostępu do edukacji na wszystkich jej szczeblach uczniom niepełnosprawnym.

Realizację celu II.4.3. oceniano w oparciu o liczbę obiektów szkolnych dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych, liczbę powstałych klas integracyjnych, liczbę nauczycieli ze specjalnym przygotowaniem zawodowym.

Wymienione powyżej cele miały być osiągnięte poprzez remonty bazy lokalowej, likwidację barier architektonicznych w budynkach szkół, utworzenie nauczania integracyjnego na każdym poziomie nauczania, utworzenie centrum diagnostyczno-rehabilitacyjnego. W harmonogramie realizacji „Strategii” przyjętym w 2005 roku, jako termin likwidacji barier architektonicznych i wprowadzenia nauczania integracyjnego na poziomie nauczania szkoły podstawowej wskazano rok 2006. Obydwa działania miały być finansowane głównie z budżetu gminy. Na likwidację barier architektonicznych planowano też pozyskanie środków z PFRON. Harmonogram ten pozostawał w bezpośrednim związku z zapisami Wieloletniego Planu Inwestycyjnego (WPI) na lata 2005–2008 przyjętego uchwałą Rady Miejskiej z 2004 roku, z pozycją dotyczącą remontów szkół i przedszkoli. Uchwałą z 2008 r. Rada Miejska przyjęła nowy WPI na lata 2008–2013, a jego zapisy w pełni potwierdzały akceptację działań na rzecz integracji dzieci niepełnosprawnych. Wobec takiego WPI w „Strategii Rozwoju Miasta na lata 2009–2015” powtórzono znane już cele operacyjne służące osiągnięciu wysokiej jakości kształcenia, wydłużono do roku 2012 termin wprowadzenia kształcenia integracyjnego na poziomie szkoły podstawowej i likwidacji barier architektonicznych w budynkach szkół prowadzących to nauczanie oraz założono możliwość wsparcia budżetu Miasta środkami z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa łódzkiego (RPO WŁ).

Analiza strategii Miasta na kolejne, po roku 2004, lata prowadzi do satysfakcjonującego wniosku, że działania władz samorządowych Miasta od 2004 roku były zgodne ze

„Standardowymi Zasadami Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych”, które zostały przyjęte podczas 48 sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych w dniu 20 grudnia 1993 roku (rezolucja 48/96). „Zasada 6. Edukacja”, sformułowana we wspomnianych „Zasadach” określa, że przygotowując wszelkie programy powinno się brać pod uwagę zasadę równych szans w zakresie edukacji podstawowej, średniej i wyższej, o charakterze integracyjnym, dla niepełnosprawnych dzieci, młodzieży i dorosłych. Wskazane jest również, że władze lokalne powinny zagwarantować, by kształcenie osób niepełnosprawnych stanowiło integralną część systemu oświaty.

Należy przy tym zwrócić szczególną uwagę na bardzo małe dzieci niepełnosprawne oraz niepełnosprawne dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. W świetle zasady 6. nauczanie integracyjne i programy działań w otwartym środowisku powinny być traktowane jako pojęcia komplementarne, zapewniające oszczędny i wydajny system kształcenia i szkolenia osób niepełnosprawnych. Krajowe programy rehabilitacji środowiskowej powinny zachęcać społeczności lokalne do wykorzystywania i rozwijania własnych zasobów w celu organizowania na własnym terenie nauczania dla osób niepełnosprawnych. Wyrównywanie szans, zgodnie z treścią ww. dokumentu, oznacza proces, dzięki któremu różne instytucje i organizacje istniejące w społeczeństwie i środowisku, różne formy działań, informacja i dokumentacja są powszechnie dostępne dla wszystkich, a zwłaszcza niepełnosprawnych.

2. Historia kształcenia integracyjnego

Początki kształcenia integracyjnego w Mieście sięgają roku 1994, kiedy to w oddziale przedszkolnym funkcjonującym przy SP8 roczne przygotowanie przedszkolne realizowało troje wychowanków niepełnosprawnych. Dzieci korzystały z odroczenia realizacji obowiązku szkolnego a rodzice z niechęcią myśleli o konieczności rychłego ich posłania do położonego kilka ulic dalej SOSW. Rodzice ci wiosną 1994 roku wystosowali prośbę do dyrektora SP8 o utworzenie z dniem 1 września 1994 roku grupy integracyjnej, w której ich niepełnosprawne dzieci mogłyby realizować obowiązek szkolny. Wskazywali, że dzieci są komunikatywne, sprawne ruchowo i manualnie, wyuczalne a nauka w szkole masowej dobrze wpłynie na ich rozwój. Rodzice bardzo zdecydowanie protestowali przeciwko objęciu

dzieci nauczaniem indywidualnym. Prośbę rodziców poparło TPD, Koło Pomocy Dzieciom o Niepełnej Sprawności Ruchowej.

Dalszy bieg wydarzeń stanowi przykład wzorowego reagowania ówczesnej dyrektor SP8 i władz samorządowych na potrzeby środowiska lokalnego. Pani dyrektor, po przeanalizowaniu aktów prawnych i sytuacji kadrowej w SP 8, nawiązaniu współpracy z Centrum Metodycznym Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej Ministerstwa Edukacji Narodowej w Warszawie, Szkołą Podstawową nr 161 (SP161) w Warszawie i warszawskim Kuratorium Oświaty, obserwacji zajęć w oddziale integracyjnym w SP161, uzyskaniu w stołecznym Kuratorium materiałów i wskazówek opracowała koncepcję funkcjonowania oddziału integracyjnego w SP8. Koncepcja ta zyskała uznanie rodziców i władz Miasta.

Uchwałą z marca 1994 roku Zarząd Miasta wyraził zgodę na utworzenie klasy integracyjnej i przekazał kwotę 60 000 000 zł na pokrycie wydatków osobowych i rzeczowych związanych z tworzeniem tej klasy. Środki na remont i doposażenie sali przekazał też zakład patronacki i rodzice. Rada Pedagogiczna SP8 podjęła uchwałę o prowadzeniu w szkole od dnia 1 września 1994 r. klasy integracyjnej na poziomie klas I–III a komplet dokumentów wraz z „Planem pracy w klasie integracyjnej” i wykazem kadry zaakceptowany został przez właściwe miejscowo kuratorium oświaty. W efekcie wzorowej współpracy całej społeczności szkolnej i władz samorządowych od 1 września 1994 roku w SP8 rozpoczęła funkcjonowanie pierwsza w Mieście i w województwie klasa integracyjna skupiająca 15 dzieci zdrowych i 3 dzieci niepełnosprawnych.

Zapisy dzieci zdrowych do tej klasy odbyły się na zasadzie pełnej dobrowolności, po licznych spotkaniach, w czasie których prezentowano rodzicom filmy obrazujące funkcjonowanie oddziału integracyjnego w SP161, omawiano koncepcję funkcjonowania klasy integracyjnej w SP8, cierpliwie odpowiadano na wszystkie pytania i wątpliwości rodziców. Dzieci niepełnosprawne do klasy integracyjnej zostały zakwalifikowane na podstawie stosownych orzeczeń poradni psychologiczno-pedagogicznej (PPP). Z uczniami klasy integracyjnej równocześnie pracowały dwie nauczycielki nauczania początkowego, posiadające wykształcenie w zakresie oligofrenopedagogiki. Uczniów wspierał też logopeda.

Na podsumowanie pracy w każdym tygodniu odbywały się dwugodzinne zajęcia otwarte, w których mogli uczestniczyć też rodzice. Sprawdziany przeprowadzone w roku 1997 na zakończenie trzyletniej pracy pokazały, że dzieci zdrowe dobrze a nawet bardzo dobrze (w przypadku środowiska) opanowały wiadomości i umiejętności z zakresu języka polskiego, matematyki i środowiska społeczno-przyrodniczego. Dzieci niepełnosprawne z kolei nauczyły się pisać, czytać, liczyć, rysować i majsterkować na miarę swoich możliwości. Wszystkie dzieci czuły się wartościowymi członkami grupy, chętnie się wspomagały w pracy i w zabawie. W roku 1997 Rada Pedagogiczna SP8, po krótkim okresie wahania, dzięki determinacji pani dyrektor i fachowej pomocy Centrum Metodycznego Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, podjęła uchwałę o prowadzeniu klasy integracyjnej na drugim etapie kształcenia. Od 2000 roku klasa ta znalazła swą kontynuację w położonym w pobliżu szkoły Publicznym Gimnazjum nr 3 (PG3).

Również w odpowiedzi na potrzeby środowiska lokalnego w 1996 roku cztery oddziały integracyjne utworzono w Przedszkolu Samorządowym nr 3 (PS3). Podstawą pracy przedszkola stał się „Program autorski Przedszkola” opracowany przez radę pedagogiczną, zatwierdzony przez kuratorium oświaty. Program ten wskazywał m.in. na konieczność zatrudniania dla każdego oddziału integracyjnego dwóch pedagogów (z przygotowaniem z zakresu pedagogiki przedszkolnej i specjalnej) równocześnie oraz celowość konsultacji ze specjalistami typu logopeda, psycholog, rehabilitant. Środki finansowe na funkcjonowanie przedszkola z oddziałami integracyjnymi w całości zapewniał organ prowadzący. W związku z dużą liczbą wychowanków niepełnosprawnych, ich obecnością we wszystkich pięciu oddziałach przedszkolnych, na wniosek rady pedagogicznej PS3 uchwałą z 1999 roku Rada Miejska zmieniła nazwę PS3 na IPS3, które do dnia dzisiejszego w pięciu oddziałach tzw. rodzinnych zaspokaja potrzeby wychowania przedszkolnego dla około 20 dzieci niepełnosprawnych i około 100 dzieci zdrowych. Specyfika oddziałów rodzinnych polega na obecności w każdym z nich dzieci w różnym wieku (w tym realizujących roczne przygotowanie przedszkolne) zdrowych i niepełnosprawnych.

Rodzice niepełnosprawnych wychowanków IPS3, mimo odraczania daty rozpoczęcia realizacji obowiązku szkolnego przez ich dzieci, w końcu i tak stawali przed koniecznością

wyboru dalszej drogi kształcenia. Niektórzy kierowali dzieci do wspomnianego już SOSW. Tym, którzy nie akceptowali takiego rozwiązania pozostawało nauczanie indywidualne. W nielicznych bowiem tylko przypadkach, przy niewielkim stopniu upośledzenia, z powodzeniem nauczano dzieci niepełnosprawne w oddziale typowym z wykorzystaniem indywidualizacji pracy z uczniami. Poprawę sytuacji w zakresie kształcenia dzieci niepełnosprawnych obserwujemy od roku 2004, kiedy to wśród celów Miasta związanych z edukacją publiczną Rada Miasta, jako organ stanowiący, wprowadziła zapis dotyczący zapewnienia dostępu do edukacji uczniom niepełnosprawnym na wszystkich jej szczeblach. Zapis ten z jednej strony dawał podstawę społecznościom szkolnym do wnioskowania do władz Miasta o nowe rozwiązania w tej dziedzinie, z drugiej zaś strony umożliwiał organowi wykonawczemu – Prezydentowi – podejmowanie planowych działań służących uruchamianiu oddziałów integracyjnych w jednostkach oświatowych prowadzonych przez Miasto.

3. Kształcenie integracyjne w szkołach i przedszkolach po roku 2004

Pierwszy wniosek o wyrażenie zgody na uruchomienie oddziału integracyjnego złożyła w 2004 roku pani dyrektor SP1. Szkoła ta od 1999 roku rozpoczęła pracę w nowoczesnym, pozbawionym barier architektonicznych budynku. Ze względu na wspaniałe warunki lokalowe i sąsiedztwo z IPS3 SP1 stała się najczęstszym miejscem realizowania, głównie w formie nauczania indywidualnego, obowiązku szkolnego przez niepełnosprawnych absolwentów przedszkola. Na podjęcie takich działań duży wpływ miały również osobiste doświadczenia pani dyrektor SP1. Podobnie jak w SP8 w 1994 roku tak i w tym przypadku podstawowym motywem działania była chęć jak najlepszego zaspokojenia potrzeb środowiska lokalnego. W roku szkolnym 2003/2004 uczniami oddziałów typowych na poziomie klas drugich SP1 było pięcioro uczniów niepełnosprawnych.

Wnikliwa analiza potrzeb rozwojowych tych uczniów i zaleceń sformułowanych przez PPP oraz wyniki rozmów z rodzicami i radą pedagogiczną szkoły zaowocowały wnioskiem do Prezydenta Miasta o wyrażenie zgody na finansowanie, od 1 września 2004 roku, klasy integracyjnej. W swoim wystąpieniu pani dyrektor podkreślała, że nauczanie indywidualne

wiąże się z izolowaniem dzieci, ograniczaniem rozwoju społecznego i emocjonalnego, a incydentalne wizyty tych dzieci w szkole tylko potęgują ich tęsknotę za normalnością, za towarzystwem rówieśników. Z kolei nauczanie w licznych oddziałach typowych nie zawsze gwarantuje zaspokojenie indywidualnych potrzeb uczniów niepełnosprawnych.

Pani dyrektor wskazywała na bardzo dobre warunki lokalowe szkoły, obecność wykwalifikowanych pedagogów oraz zgody rodziców 10 dzieci zdrowych na nauczanie ich dzieci w klasie trzeciej w oddziale integracyjnym, wspólnie z dziećmi niepełnosprawnymi. Dowodziła, że zapewnianie nauczania indywidualnego dla pięciu uczniów niepełnosprawnych wymaga wydatkowania większych kwot niż zapewnienie nauczania tych uczniów w oddziale integracyjnym z zatrudnionym pedagogiem wspierającym. Do wniosku dołączone były kopie aktualnych orzeczeń PPP i prośba rodziców o zapewnienie tej formy kształcenia. Szczególnym osiągnięciem pani dyrektor w przypadku tego oddziału było pozyskanie do niego dzieci zdrowych, mimo funkcjonowania już przez dwa lata określonych trzech zespołów klasowych.

Dzięki spotkaniom z rodzicami każdego oddziału typowego, omówieniu zasad funkcjonowania oddziału integracyjnego i zapewnieniu, że w oddziale tym dzieci zdrowe będą realizowały taką samą podstawę programową jak wszystkie zdrowe dzieci w pozostałych oddziałach do nowego oddziału – oddziału integracyjnego wśród dzieci zdrowych zgłoszono bardzo dobrych, zdolnych uczniów, którzy cenili sobie pracę w mniejszych, spokojniejszych, bardziej zdyscyplinowanych zespołach klasowych. Fakt ten dowodzi bardzo dobrej współpracy i znakomitej komunikacji pani dyrektor z rodzicami wszystkich uczniów SP1.

W odpowiedzi, zarządzeniem z marca 2004 roku, Prezydent Miasta wyraził zgodę na finansowanie od dnia 1 września 2004 roku oddziału integracyjnego w SP1. Zarządzenie stanowiło, że środki na ten cel zabezpiecza się w budżecie Miasta w dziale „Oświata i wychowanie” i dawało podstawę do zwiększenia budżetu szkoły na rok 2004, uwzględnienia potrzeb oddziału w planowaniu budżetu na lata przyszłe i występowania do władz Miasta o środki dodatkowe.

Ta procedura tworzenia oddziałów integracyjnych, po udoskonaleniu samej formy zarządzenia, powtarzana jest do dnia dzisiejszego. Każdorazowo rodzice dzieci niepełnosprawnych posiadających aktualne orzeczenie PPP o potrzebie kształcenia specjalnego, z zalecaną dla dziecka formą kształcenia w oddziale integracyjnym, wnioskuje do dyrektora szkoły o zapewnienie dziecku tej formy kształcenia. Rolą dyrektora jest, w takiej sytuacji, pozyskanie zgody rodziców dzieci zdrowych na objęcie ich dzieci taką formą kształcenia. W przypadku zebrania wymaganej minimalnej liczby 3 uczniów niepełnosprawnych i 12 uczniów zdrowych do danego oddziału dyrektor wnioskuję do Prezydenta o wyrażenie zgody na utworzenie oddziału integracyjnego.

Przyjęcie przez Prezydenta stosownego zarządzenia dowodzi zabezpieczenia w budżecie szkoły środków finansowych na wynagrodzenia nauczycieli, na czas funkcjonowania oddziału zgodny ze wskazaniami PPP – etap edukacyjny lub okres nauczania w szkole. Daje też prawo wnioskowania o przekazanie dodatkowych kwot na wydatki rzeczowe z rezerw budżetowych. Sposób tworzenia budżetów szkół w zakresie wydatków rzeczowych nie pozwala bowiem na zabezpieczanie dodatkowych kwot w budżecie na etapie planowania. Stosowanie takiej procedury pozwala reagować na potrzeby środowiska lokalnego przy jednoczesnym sprawowaniu, przez organ prowadzący, kontroli celowego, racjonalnego, oszczędnego wydatkowania środków publicznych. Gwarancją takiego efektu działań dają aktualne orzeczenia PPP oraz wskazany w podstawie zarządzeń art. 5 ust. 5 i art.71b ust. 5a ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty.

Obecność w szkole uczniów niepełnosprawnych wiąże się z koniecznością zapewnienia każdemu z nich programu edukacyjno-terapeutycznego adekwatnego do jego potrzeb, obejmującego wszystkie treści i rodzaje zajęć, w tym również zajęcia rewalidacyjne. W SP1 program taki każde dziecko otrzymuje w dniu rozpoczęcia roku szkolnego i już wtedy dziecko np. upośledzone umysłowo w stopniu umiarkowanym wie jakie zajęcia będzie realizowało, gdy zdrowi koledzy będą się uczyć języka angielskiego. Efektywne, bez zbędnego przesiadywania w świetlicy szkolnej, wykorzystanie czasu pobytu w szkole jest rezultatem ogromnego wysiłku organizacyjnego wszystkich pracowników szkoły. Do osiągnięcia tego

celu niezbędne, z kolei, jest wyposażenie szkoły w salę rehabilitacyjną, gabinet logopedyczny, gabinet pedagoga, psychologa.

Liczba uczniów niepełnosprawnych realizujących obowiązek szkolny poprzez uczęszczanie do oddziałów integracyjnych szkół Miasta stopniowo zwiększała się i obecnie wszyscy uczniowie zainteresowani taką formą kształcenia mają zapewnione nauczanie zgonie z potrzebami. Dochodzenie do takiego stanu rzeczy obrazuje tabela nr 1.

Tabela 3.1. Niepełnosprawni uczniowie szkół prowadzonych przez Miasto Bełchatów realizujący obowiązek szkolny w oddziałach integracyjnych szkół [jako % uczniów niepełnosprawnych]

Lp	Rok szkolny	Niepełnosprawni uczniowie uczęszczający do oddziałów integracyjnych [jako % ogółu uczniów niepełnosprawnych]	
		Szkoły Podstawowe	Publiczne Gimnazja
1.	2006/2007	33	20
2.	2007/2008	53	25
3.	2008/2009	60	40
4.	2009/2010	77	50
5.	2010/2011	76	72
6.	2011/2012	96	77

Źródło: Bazy danych szkół.

Wzrost liczby uczniów niepełnosprawnych oddziałach integracyjnych, wykazany w powyższej tabeli, wydajnie ograniczył inne formy kształcenia niepełnosprawnych. Tylko w ostatnich trzech latach szkolnych grupa uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, nauczanych indywidualnie lub w oddziałach ogólnodostępnych, zmniejszyła się z 29% ogółu niepełnosprawnych w roku 2009/2010 do 22% w roku 2011/2012. Osiągnięcie tak znacznego wzrostu w zakresie kształcenia integracyjnego było możliwe dzięki wzrostowi liczby oddziałów integracyjnych, co obrazuje tabela 2.

Tabela 3.2. Oddziały integracyjne w szkołach Miasta Bełchatowa w latach 2004/2005 – 2011/2012

Lp.	Rok szkolny	Liczba oddziałów integracyjnych	Udział oddziałów integracyjnych w ogólnej liczbie oddziałów [w %]	Lokalizacja oddziałów*
1.	2004/2005	5 + 1	0,3	IPS3 – 5, SP1 – 1
2.	2005/2006	5 + 2	0,7	IPS3 – 5, SP1 – 2
3.	2006/2007	5 + 6	2,1	IPS3 – 5, SP1 – 4, SP8 – 1, PG1 – 1
4.	2007/2008	5 + 11	4,2	IPS3 – 5, SP1 – 6, SP8 – 2, SP12 – 1, PG1 – 2
5.	2008/2009	5 + 15	6,0	IPS3 – 5, SP1 – 5, SP8 – 2, SP12 – 1, SP13 – 1, PG1 – 4, PG3 – 1, PG5 – 1
6.	2009/2010	5 + 19	7,9	IPS3 – 5, SP1 – 7, SP8 – 2, SP12 – 1, SP13 – 2, PG1 – 4, PG3 – 1, PG5 – 2
7.	2010/2011	5 + 20	8,5	IPS3 – 5, SP1 – 7, SP8 – 3, SP13 – 2, PG1 – 4, PG3 – 1, PG4 – 1, PG5 – 2
8.	2011/2012	5 + 17	7,7	IPS3 – 5, SP1 – 7, SP8 – 3, SP13 – 1, PG1 – 3, PG4 – 1, PG5 – 2

* IPS3, SP1, SP8, SP12, SP13, PG1, PG3, PG4, PG5 oznaczają odpowiednio Integracyjne Przedszkole Samorządowe nr 3, Szkołę Podstawową nr 1, nr 8, nr 12, nr 13, Publiczne Gimnazjum nr 1, nr 3, nr 4, nr 5.

Źródło: Bazy danych szkół.

Powyższe zestawienie dowodzi, że w ciągu minionych ośmiu lat Miasto osiągnęło zapisane w „Strategii” cele dotyczące kształcenia integracyjnego, a powstała sieć oddziałów integracyjnych w pełni zaspokaja potrzeby mieszkańców Bełchatowa w zakresie kształcenia integracyjnego. Sieć tę w zakresie wychowania przedszkolnego tworzą oddziały integracyjne IPS3, a w zakresie realizacji obowiązku szkolnego położone w jednym budynku w centrum miasta SP1 i PG1 oraz zlokalizowane również w jednym budynku w południowej części miasta SP13 i PG5. Kształcenie integracyjne na największym osiedlu w południowo – zachodniej części miasta dla dzieci niepełnosprawnych inaczej niż ruchowo zapewnia SP8. Funkcjonowanie oddziałów integracyjnych w pozostałych jednostkach ma charakter incydentalny. Od 1 września 2012 roku Miasto planuje utworzyć pierwszy w szkołach ponadgimnazjalnych oddział integracyjny dla uczniów klas pierwszych III LO.

Istniejące obecnie możliwości kształcenia niepełnosprawnych stanowią konsekwencję wszechstronnych działań podejmowanych przez Miasto w minionych ośmiu latach. Podstawę działań stanowiła diagnoza stanu zdrowia dzieci i młodzieży Bełchatowa, podlegających wychowaniu przedszkolnemu i obowiązkowi szkolnemu, przeprowadzona na przełomie lat 2005/2006. Źródłem wiedzy były wyniki badań przesiewowych przeprowadzanych przez pielęgniarki pracujące w szkołach i przedszkolach a od roku 2004 – sprawozdania składane do Urzędu Wojewódzkiego przez zakłady opieki zdrowotnej na temat problemów zdrowotnych stwierdzonych u dzieci i młodzieży przez lekarza podstawowej opieki zdrowotnej (druk sprawozdawczy MZ-11). Dane gromadzone w 5 grupach wiekowych obejmujących następujące lata życia: 0-2, 3-4, 5-9, 10-14, 15-18 pozwoliły ustalić dominujące w danej grupie dysfunkcje oraz liczbę dzieci z problemami zdrowotnymi.

Wyniki badań wskazywały na duże różnice między liczbą dzieci z dysfunkcjami w populacji ogółem a liczbą dzieci z dysfunkcjami korzystającymi z kształcenia w oddziałach integracyjnych. Dla pełniejszego zobrazowania potrzeb związanych z kształceniem integracyjnym przeprowadzono też anonimową ankietę wśród rodziców dzieci niepełnosprawnych pytając o zainteresowanie kształceniem integracyjnym i stan zdrowia dziecka (np. możliwość samodzielnego funkcjonowania). Analiza materiałów statystycznych i ankiet wskazywała na potrzebę tworzenia minimum dwóch oddziałów na poziomie każdej klasy dla zaspokojenia potrzeb w zakresie tej formy kształcenia. Jako miejsca tworzenia oddziałów integracyjnych wskazano funkcjonujące w jednym, nowoczesnym budynku w centrum miasta SP1 i PG1 oraz, ze względu na wcześniejsze doświadczenia i ich położenie w południowo-zachodniej części miasta, w centrum największego osiedla, SP8 i PG3.

Opracowując latem 2006 roku założenia architektoniczne służące likwidacji barier w budynkach wskazanych szkół i IPS3 ustalono bardzo zróżnicowane (od budowy podjazdów, remontów łazienek, podłóg i drzwi w SP8 i PG3 do montażu poręczy przy ścianach i przy tablicach, zakupu zestawu rehabilitacyjnego, komunikatora oraz zestawu klawiatury z myszą i nakładką dla dzieci z porażeniem kończyn górnych w SP1 i PG3) potrzeby jednostek w tym zakresie. „Założenia architektoniczne” stały się podstawą dwukrotnego, ale bezowocnego, ubiegania się Miasta o środki zewnętrzne na likwidację barier architektonicznych: w 2006 r.

o środki Mechanizmu Finansowego EOG oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego na realizację projektu powiązanego z priorytetem 2.5 „Opieka zdrowotna i opieka nad dzieckiem” i w 2009 roku o środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach RPO Wł na działania objęte projektem „Przystosowanie placówek oświatowych Miasta Bełchatów do nauczania dzieci i młodzieży niepełnosprawnych w latach 2009- 2010 ”.

Przychylniej plany Miasta w dziedzinie integracji oceniło MEN, które na przystosowanie placówek oświatowych Miasta do nauczania dzieci i młodzieży niepełnosprawnej przekazało w roku 2009 kwotę 200 514,00zł a na remonty bieżące szkół w tym samym roku kwotę 191 840,00zł. Tak znaczne wsparcie finansowe pozwoliło na likwidację możliwych do zlikwidowania barier architektonicznych w wytypowanych, w 2009 roku jednostkach, wśród których zamiast PG3 robotami objęto budynek, w którym mieszczą się SP3 i PG5.

Doposażanie jednostek oświatowych w sprzęt i pomoce niezbędne do kształcenia integracyjnego rozpoczęła już w roku 2002 SP1 pozyskując wyposażenie do gabinetu logopedycznego i salki rehabilitacyjnej. Środki na ten cel pochodziły od darczyńców i z najmu pomieszczeń. Część wyposażenia do salki rehabilitacyjnej szkoła przejęła ze zlikwidowanego SPZ POZ. Ze strony Miasta serię wydatków związanych z kształceniem integracyjnym rozpoczął zakup w 2006 roku samochodu do przewożenia uczniów niepełnosprawnych dofinansowany z PFRON kwotą 60 010,00 zł w ramach projektu „Likwidacja barier transportowych w ramach procesu kształcenia integracyjnego w IPS3, SP1 i PG1”. W 2007 roku za kwotę 7000,00zł z rezerw Miasta IPS3 zakupiło wyposażenie do gabinetu logopedycznego, a w 2008 roku przeprowadziło remont sali polisensorycznego poznawania świata. Wyposażenie tej sali w całości finansowane było przez MEN. Druga taka sala, również dzięki zaangażowaniu MEN, powstała w SP8. Również w 2008 roku do salki rehabilitacyjnej SP1 ze środków na ochronę zdrowia zakupiony został zestaw rehabilitacyjny. We wcześniejszych latach SP1 otrzymała z MEN pomoce dydaktyczne (np. aparat EEG Biofeedback) do pracy z dziećmi niepełnosprawnymi za kwotę 138 000,00zł. Zakup drobniejszego wyposażenia realizowany jest na bieżąco. Bardzo istotnym elementem pozyskiwania przez jednostki dodatkowych dochodów na ten cel jest wydzielony rachunek dochodów, które prowadzi każda jednostka.

Nauczaniem w oddziałach integracyjnych prowadzonych w szkołach i przedszkolu Miasta objęte są dzieci o różnych stopniach niepełnosprawności a nauczycielami wspierającymi są osoby posiadające kwalifikacje z oligofrenopedagogiki. Kwalifikacje te, w większości, zdobyte zostały w procesie doksztalcania, doskonalenia umiejętności zawodowych, dzięki funduszowi tworzonemu przez samorząd zgodnie z art.70a ustawy z dnia 26 stycznia 1982r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006r. Nr 97,poz.674 z późn. zm.) z przeznaczeniem na dofinansowanie doskonalenia zawodowego nauczycieli.

W Bełchatowie corocznie w zarządzeniu Prezydenta Miasta Bełchatowa określa się priorytetowe kierunki doksztalcania i doskonalenia zawodowego nauczycieli i kwoty ogólne dla każdej jednostki. Dyrektor podejmując decyzję o udzieleniu dofinansowania uwzględnia wytyczne Miasta i plan rozwoju szkoły. Od 2005 roku wśród priorytetowych kierunków doskonalenia nauczycieli Miasta Bełchatowa wskazuje się doskonalenie umiejętności w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej i pracy z uczniem o specjalnych i specyficznych potrzebach edukacyjnych. Poniższe zestawienie wskazując jaki procent ogółu zatrudnionych w poszczególnych szkołach, w poszczególnych latach szkolnych, stanowią nauczyciele posiadający kwalifikacje z oligofrenopedagogiki, informuje m.in. o wynikach działań Miasta w tym zakresie.

Tabela 3.3. Nauczyciele posiadający kwalifikacje z zakresu oligofrenopedagogiki jako procent ogółu zatrudnionych w poszczególnych latach szkolnych

Lp.	Szkoła*	2011/2012	2010/2011	2009/2010	2008/2009	2007/2008
1.	SP1	14	14	12	8	8
2.	SP3	0	0	0	0	0
3.	SP4	12	9	12	12	11
4.	SP5	6	6	6	5	6
5.	SP8	27	23	22	20	20
6.	SP9	10	11	10	9	2
7.	SP12	7	8	9	8	5
8.	SP13	7	6	7	2	2
9.	PG1	15	14	14	11	11

10.	PG3	0	0	3	3	1
11.	PG4	4	4	2	0	0
12.	PG5	13	13	13	11	11
13.	SZSO2	2	2	0	0	0

*SP1-SP13 oznaczają szkoły podstawowe Miasta o numerach od 1 do 13,

PG1-PG5 oznacza gimnazja Miasta o numerach od 1 do 5,

SZSO2 oznacza Samorządowy Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 2 obejmujący Gimnazjum nr 2 i III LO

Źródło: Bazy danych szkół.

Tworząc warunki do funkcjonowania oddziałów integracyjnych Miasto rozwiązało, w granicach posiadanych kompetencji, problem premiowania nauczycieli pracujących w tych oddziałach. W świetle bowiem aktualnego stanu prawnego z tytułu pracy w oddziałach integracyjnych nie przysługuje dodatek za warunki pracy, gdyż tego rodzaju zajęć nie ma ani w katalogu obejmującym pracę w warunkach trudnych, ani w katalogu zajęć wykonywanych w warunkach uciążliwych, zawartych w stosownym rozporządzeniu MEN.

W Bełchatowie problem ten rozwiązano poprzez zwiększenie puli środków na dodatki motywacyjne dla nauczycieli pracujących w oddziałach integracyjnych – początkowo w drodze zarządzeń Prezydenta, a od 2006 roku dzięki zapisom stosownej uchwały Rady Miejskiej. Obecnie pula środków na dodatki motywacyjne dla nauczycieli pracujących w oddziałach integracyjnych stanowi 10% sumy ich wynagrodzeń zasadniczych. O wysokości dodatków dla poszczególnych nauczycieli, w ramach tej kwoty, decydują dyrektorzy. Dla porównania można dodać, że pula środków na dodatki motywacyjne dla pozostałych nauczycieli stanowiła 3,5% sumy wynagrodzeń zasadniczych, a obecnie wynosi to 5%.

Niezbędne w kształceniu uczniów niepełnosprawnych specjalistyczne zajęcia rewalidacyjne w okresie od 1.01.2009 r. do 31.12.2010 r. realizowane były dzięki dotacji w kwocie 1 397 381 zł pozyskanej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na realizację projektu „Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów niepełnosprawnych i uczniów zagrożonych wykluczeniem społecznym uczęszczających do szkół podstawowych i gimnazjalnych w Bełchatowie”, W latach wcześniejszych Miasto trzykrotnie pozyskiwało z Łódzkiego Kuratorium Oświaty środki na krótkie, trwające 3-4 miesiące, projekty obejmujące zajęcia pozalekcyjne m.in. dla uczniów niepełnosprawnych. Obecnie koszty zajęć

dodatkowych pokrywa wyłącznie Miasto. W bieżącym roku szkolnym w szkołach prowadzonych przez Miasto tygodniowy wymiar czasu pracy pedagogów wynosił 438 godzin a psychologów i logopedów 199,5 godziny. Wieloletnie, związane z tworzeniem i funkcjonowaniem oddziałów integracyjnych, doświadczenia Bełchatowa wskazują na celowość rozpatrywania istnienia oddziałów integracyjnych we wszystkich wskazanych do tej pory aspektach. Dla prawidłowej realizacji zadania niezbędna jest diagnoza potrzeb środowiska lokalnego, akceptacja organu stanowiącego dla tego typu działań zapisana w strategii rozwoju i WPI, harmonogram likwidacji barier architektonicznych oraz zakupu wyposażenia do kształcenia uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, ukierunkowany plan dofinansowania doskonalenia zawodowego nauczycieli oraz możliwości i umiejętności pozyskiwania dodatkowych środków finansowych na funkcjonowanie oddziałów integracyjnych.

4. Ocena funkcjonowania oddziałów integracyjnych

Kształcenie integracyjne w oddziałach integracyjnych IPS3 i szkół ogólnodostępnych realizowane jest w Bełchatowie zgodnie z obowiązującym stanem prawnym. Oddziały te liczą od 15 do 20 uczniów, wśród których od 3 do 5 stanowią uczniowie niepełnosprawni. Kształcenie niepełnosprawnych wspierają zatrudnieni dodatkowo nauczyciele posiadający kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej. Oni też organizują i realizują z uczniami odpowiednie do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych, zalecane przez PPP, specjalistyczne zajęcia dodatkowe. Zapewnienie takich warunków kształcenia, wychowania i opieki uczniów niepełnosprawnych generuje pewne koszty, które jednak są mniejsze niż kwoty, jakie wydatkować trzeba przy zapewnieniu kształcenia uczniów niepełnosprawnych w formie nauczania indywidualnego. Zgodnie bowiem z rozporządzeniem MEN w sprawie sposobu i trybu organizowania (...) indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży tygodniowy wymiar godzin zajęć nauczania indywidualnego dla uczniów np. klas I – III szkoły podstawowej wynosi od 6 do 8 godzin. Rozporządzenie MEN w sprawie ramowych planów nauczania wskazuje, że tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin dla klas I – III wynosi: kl. I – 20, kl. II – 21. kl. III – 21.

Zestawienie tych dwóch uregulowań jednoznacznie dowodzi, że już przy trzech uczniach niepełnosprawnych nauczanie w oddziale integracyjnym jest tak samo kosztowne (przy zatrudnianiu tych samych nauczycieli) jak organizowanie dla nich nauczania indywidualnego, gdyż średni tylko tygodniowy wymiar godzin nauczania indywidualnego dla trzech uczniów ($3 \times 7 = 21$) daje nam wymiar godzin pedagoga wspierającego przy jego obecności na wszystkich zajęciach oddziału. Nauczanie w oddziale integracyjnym a nie w formie nauczania indywidualnego pięciu uczniów niepełnosprawnych dowodzi m.in. oszczędnego gospodarowania środkami publicznymi. Prawidłowość ta dotyczy wszystkich etapów edukacyjnych.

Analizując aspekty finansowe funkcjonowania oddziałów integracyjnych pamiętać należy o bardzo istotnych elementach kształtowania wysokości subwencji oświatowej dla organu prowadzącego związanych z dodatkowymi wagami dla uczniów niepełnosprawnych wynikającymi z rodzaju niepełnosprawności i nauczania w oddziałach integracyjnych. Przy ustalaniu subwencji np. na rok 2012 tylko z tytułu nauczania w oddziale integracyjnym uczeń niepełnosprawny przeliczany jest dodatkowo wagą P6 równą 0,8. Przy pięciu niepełnosprawnych otrzymujemy dodatkowo subwencję dla czterech uczniów. Wagi wynikające z niepełnosprawności wynoszące od P2 równej 1,4 do P5 równej 9,5 stanowią następny wskaźnik zwiększenia subwencji.

Najlepszy przykład „opłacalności” prowadzenia oddziałów integracyjnych stanowi SP1. Koszt kształcenia ucznia w tej szkole, przy liczebności oddziałów typowych na poziomie 26-27 uczniów, mimo zatrudniania pedagogów wspierających w oddziałach integracyjnych, organizowania zajęć rewalidacyjnych odpowiednio do potrzeb, utrzymywania samochodu do przewozu uczniów niepełnosprawnych i zapewniania przewozu tym uczniom do wszystkich szkół Miasta, jest od szeregu lat najniższy wśród wskaźników tego typu ustalonych dla innych szkół. W roku 2011 przeciętny koszt utrzymania ucznia w szkole podstawowej wynosił w Mieście 7784,00 zł a w SP1 – 6322,00 zł, przy czym subwencja oświatowa stanowiła 93,05% tej kwoty a wkład Miasta 6,95%. W roku 2010 wielkości te kształtowały się następująco: przeciętny koszt utrzymania ucznia w szkole miejskiej – 6949,00 zł, a w SP1 – 5615,00 zł, gdzie subwencja stanowi 99,37% kwoty, a 0,63% pokrywa Miasto. Coroczny

wzrost wydatków na bieżące utrzymanie szkół wynika w Bełchatowie z małej liczebności oddziałów typowych a nie z prowadzenia oddziałów integracyjnych.

Funkcjonowanie oddziałów integracyjnych daje możliwość tworzenia, w związku z istnieniem tych oddziałów, dodatkowych miejsc pracy dla nauczycieli (w postaci etatów pedagogów wspierających, logopedów, psychologów itp.) oraz celowego, zgodnego z potrzebami środowiska lokalnego szkoły wydatkowania środków na doskonalenie zawodowe nauczycieli. Istnienie, w szkołach, w roku 2011/2012 17 oddziałów, przy przyjętym przez Radę tygodniowym wymiarze czasu pracy pedagoga wspierającego w liczbie 18 godzin, daje w skali Miasta 25 etatów dla pedagogów wspierających.

Przedstawione powyżej, niezwykle istotne dla funkcjonowania wspólnoty samorządowej, aspekty istnienia oddziałów integracyjnych zdają się błędnie wobec społecznych korzyści płynących z funkcjonowania oddziałów integracyjnych. Tworzenie oddziału integracyjnego jednoczy wokół wspólnego celu rodziców, nauczycieli, dyrektora i przyczynia się do rzeczywistej ich współpracy. Przebywanie dzieci niepełnosprawnych w środowisku rówieśniczym osób pełnosprawnych daje im szansę na całkowite uspołecznienie, korygowanie wad rozwojowych i emocjonalnych, rozwija umiejętności i przygotowuje do samodzielności w dorosłym życiu. Codzienne współistnienie obok siebie dzieci zdrowych i niepełnosprawnych powoduje, że dzieci uczą się tolerancji, wrażliwości, otwartości, wyrozumiałości, aktywności. Rozwija się w nich poczucie własnej wartości, bezpieczeństwa. Zaspokajana jest potrzeba uznania, przynależności. Oddziały integracyjne ze SP1 najczęściej w całości, na swoje życzenie, przechodzą do PG1.

Doświadczenia SP8 z 1997 roku i obecne SP1 i PG1 dowodzą wzajemnej stymulacji dzieci zdrowych i niepełnosprawnych w procesie kształcenia. Uczniowie SP1 i PG1 od szeregu lat uzyskują najlepsze w Mieście wyniki na sprawdzianach i egzaminach zewnętrznych, a umieszczenie dziecka w SP1 stanowi cel działań wielu rodziców. Porównywanie wyników testów A-8 realizowanych przez niepełnosprawnych uczniów SP1 nauczanych w oddziałach integracyjnych z analogicznymi wynikami uzyskiwanymi przez niepełnosprawnych kolegów –

uczniów SOSW potwierdza uzyskiwanie lepszych efektów kształcenia przez dzieci niepełnosprawne nauczone w integracji z dziećmi zdrowymi.

Praca w oddziałach integracyjnych jest źródłem wielu wzruszeń dla nauczycieli, bo przecież nie da się zapomnieć chwili, gdy całkowicie milczące przez dwa lata dziecko na zakończenie klasy drugiej zaczyna mówić do swojej pani, gdy dziecko z wrodzonym sztywnieniem mięśni, piszące buzią, z wyróżnieniem kończy szkołę, gdy dzięki naszej trzyletniej pracy na koniec pierwszego etapu edukacyjnego, po przeprowadzonym badaniu, PPP cofa orzeczenie o specjalnych potrzebach ze względu na upośledzenie w stopniu lekkim w stosunku do jeszcze niedawno niepełnosprawnego dziecka. Dzięki oddziałom integracyjnym zmieniają się też rodzice dzieci niepełnosprawnych. Są mniej roszczeniowi, drapieżni w realizacji swych żądań. Zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa, przynależności, uznania udziela się też im. Integracja nie jest procesem łatwym i tanim, ale konsekwentne jej wdrażanie prowadzi do korzystnych zmian we wszystkich grupach wiekowych społeczności lokalnej, podobnie jak wszystkim służy unowocześniona baza materialna. Jeżeli rolą samorządu jest zapewnienie wszystkim członkom społeczności lokalnej możliwości realizacji prawa do kształcenia, wychowania i opieki odpowiednich do wieku i osiągniętego rozwoju, to kształcenie w oddziałach integracyjnych w pełni służy temu celowi.

Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego

Uniwersytet Warszawski, ul. Pawińskiego 5a, 02-106 Warszawa

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

